

PASEN - HEMELVAART - PINKSTEREN

living alone together

"Als Pasen en Pinksteren op één dag vallen", hoor je ouders wel eens zeggen wanneer een van hun tieners voor de zoveelste maal begint te zeuren over de videorecorder of de compact-disc-speler, die nu eindelijk maar eens moet worden aangeschaft. Waarmee de niets vermoedende ouders willen aangeven, dat deze aankoop voorlopig nog even wordt uitgesteld, en dat ze belangrijker dingen aan hun hoofd hebben. Bijbelvaste tieners (!?) zouden hun pa of ma onmiddellijk met een tekst uit Johannes 20 om de oren kunnen slaan, want "in de avond van die eerste dag van de week ... kwam Jezus binnen, ging in hun midden staan en blies over hen en zei: 'Ontvangt de heilige Geest'". Pasen en Pinksteren op één dag: als het aan Johannes lag, stond de videorecorder nog vóór het weekend in de huiskamer!

PINKSTEREN

Oorspronkelijk was Pinksteren - evenals het Loofhutenfeest - een landbouw- of oogstfeest. Op die dag vierde het joodse volk het binnenhalen van de eerste vruchten van het veld: de eerstelingen van de tarwe. Men wilde God danken voor de opbrengst van de aarde en de vruchten heiligen.

Het feest werd zeven weken na Pasen gevierd. Vandaar ook de andere benaming voor dit feest: "sjawoeoth", het "Wekenfeest" ofwel "Dag van de eerste vruchten van het veld". In het Grieks werd het "Pentecoste" (vijftig dagen na Pasen) genoemd. Via verdere verbastering komen we dan tenslotte terecht bij ons woord Pinksteren.

In de loop der tijden heeft het pinksterfeest in de joodse traditie verschillende veranderingen ondergaan. Toen de joden na de uittocht uit Egypte het beloofde land Kanaän bereikten en zich daar vestigden, werden ze waarschijnlijk geconfronteerd met dit oogstfeest dat in de plaatselijke heiligdommen gevierd werd. De tempelbouw in Jeruzalem als centrale cultusplaats was er de oorzaak van dat het karakter van dit feest langzaam veranderde van oogstfeest naar pelgrimsfeest. Een feest in Jeruzalem ter gedachtenis aan de tocht van het volk door de woestijn en het ontvangen van de Tien Woorden op de berg Sinaï, de basis van het verbond tussen Jahweh en zijn volk. De twee (gedesemde) tarwebroden die voor het offer in de tempel werden meegebracht stonden niet alleen meer symbolisch voor de eerstelingen van de oogst, maar ook voor het ontvangen van de levensregels op de Sinaï. Een andere naam die dan ook aan het feest gegeven werd was "zeman mattan torateinoe" (het feest van het geven van onze thora).

In het rabbijnse jodendom wordt aan Pinksteren de naam "azareth" gegeven: een woord dat zoiets betekent als "beëindiging van de feestelijkheden".

Feestelijkheden, die plaatsvonden tussen Pasen en Pinksteren, de zogenaamde "omer-tijd". "Omer" betekent "garve": het gewicht, de geldwaarde van een hoeveelheid graan. Pasen en Pinksteren zijn als het ware het begin en einde van

deze tijd. In de joodse traditie is het gebruik, tijdens deze periode iedere avond een van de negenenveertig kralen van een telraam te verschuiven en Psalm 67 (die in het Hebreeuws precies negenenveertig woorden telt) te bidden.

Met Pinksteren wordt in de synagoge het boek Ruth gelezen: een verhaal dat zich afspeelt tijdens de oogstperiode. Het is de enige dag in het jaar, dat er in de synagoge bloemen worden gezet: "want in die dagen was de Sinaï nog groen". Behalve het eten van zuivelproducten en vruchten met Pinksteren - want "de thora is te vergelijken met honing en melk" - wordt er volgens de joodse traditie ook een driehoekige koek gegeten: de thora bevat immers drie delen (Mozes, Profeten en Geschriften), is gegeven aan de drie delen van het volk (Leviëten, Priesters en Israëliëten), in de derde maand aan het derde kind van Amram en Jokebed (na Aäron en Mirjam).

HEMELVAART

Pelgrims die in Jeruzalem waren om de vijftigste dag na Pasen - Pinksteren dus - mee te vieren, maakten er meer en meer een gebruik van om op de veertigste dag na Pasen naar de Olijfberg te gaan om de Hemelvaart van Jezus te gedenken. Waarschijnlijk lag aan dit gebruik een vrome volksdevotie ten grondslag: men wilde de dag herdenken, dat Jezus afscheid nam van zijn leerlingen.

Langzaam maar zeker ontwikkelt Hemelvaartsdag zich tot een apart feest, dat helemaal los komt te staan van het Pinksterfeest. In de middeleeuwen was de all-round-visie van de kerkvaders op de eenheid tussen Pasen, Hemelvaart en Pinksteren zó verengd, dat er feitelijk alleen nog sprake was van een opeenvolgende reeks feesten. Van een inhoudelijke samenhang was nauwelijks of geen sprake meer.

Van de evangelisten vermelden alleen Lucas en Marcus de gebeurtenis van Hemelvaart. De passages die hierover gaan zijn echter heel omstreden, en wijzen er vrijwel zeker op, dat er aanvankelijk geen onderscheid werd gemaakt tussen Pasen, Hemelvaart en Pinksteren; net zoals bij Johannes, waar Pasen en Pinksteren op één dag vielen.

ONTWIKKELING IN HET CHRISTENDOM

Voor de christenen heeft het pinksterfeest een andere, nieuwe inhoud gekregen. Het ontwikkelde zich tot het feest van de zending en de gave van de geest door Jezus van Nazaret en daarmee van de voltooiing van de verlossing. Pinksteren werd daardoor tevens het feest van de voor het eerst naar buiten tredende kerk. Pas rond de tweede eeuw wordt het christelijke pinksterfeest een apart feest, dat de vijftigdaagse paastijd afsluit en waarvan de datering ongetwijfeld is ingegeven door de gebeurtenissen zoals deze in de Handelingen van de Apostelen staan beschreven. Uitgaande van de eenheidsbeleving tussen Pasen-Hemelvaart-Pinksteren, moet Jezus' gevangenneming, veroordeling en dood voor de leerlingen een fundamentele negatieve beleving zijn geweest. Immers: om Hem te volgen hadden ze alles opgegeven. Drie jaar lang trokken ze met Jezus mee. Ondanks allerlei weerstanden en tegenwerking waren ze er vast van overtuigd, dat ze op

de goede weg waren, dat het werkte. En dan, in amper drie dagen tijd, zijn ze hun voorbeeld en leider in één klap kwijt. Totaal ontredderd blijven ze achter en willen zo snel mogelijk hun oude beroep weer gaan oppakken.

In termen van tegenwoordige tijd zouden we zeggen: de leerlingen maakten een rouwproces door. Via ongeloof en afwijzing moesten ze komen tot acceptatie van het definitieve verlies. Tegelijkertijd moesten ze geloof vinden in het feit dat het geleden verlies geen definitieve punt hoefde te betekenen achter datgene dat ze samen begonnen waren. En tenslotte moesten ze het vertrouwen herwinnen om zelf op de samen ingeslagen weg door te gaan. Pas daarna konden ze echt Pasen én Hemelvaart én Pinksteren vieren, welke eigenlijk op een en dezelfde dag vallen.

Ook al wordt het christelijke pinksterfeest in sommige gevallen geïnterpreteerd als een hernieuwde, definitieve verbondssluiting tussen God en ons, mensen: van een echte innerlijke samenhang tussen het joodse en christelijke pinksterfeest is eigenlijk geen sprake.

SYMBOLIEK

Geest

Met Pinksteren vieren en gedenken we dat de eerste leerlingen en volgelingen van Jezus Gods geest ontvingen. We noemen deze geest meestal "Heilige Geest". Heilig betekent heel, heelmakend. Dit "heilig" staat vaak in tegenstelling tot een geest die bij mensen nogal eens onenigheid en kwaad teweegbrengt, dus niet heelmakend is, geen heil brengt. Een voorbeeld van zo'n kwaadaardige geest is te vinden in het verhaal over de torenbouw van Babel. Dit verhaal wordt dan ook vaak als een contrastverhaal gebruikt tegenover het pinksterverhaal uit Handelingen. "Van spraakverwarring tot talenwonder" zou dan de titel boven de twee verhalen kunnen zijn.

Adem

De grootste levenskracht is onze adem. Adem houdt ons in leven. Als je een tekort aan adem hebt, in ademenood komt, word je krachteloos. Je kunt niets meer doen. Als alle leven verdwijnt, spreken we van "de laatste adem uitblazen". En mond-op-mond-beademing passen we toe als bij iemand het leven langzaam maar zeker dreigt weg te glijden. Zoals lucht die we in- en uitademen, zo is Gods geest in ons en tussen ons.

In de bijbel wordt vaak gesproken over adem, levensadem, levenskracht, levensgeest. En dan gaat het telkens over Gods geest. De profeet Ezechiël heeft daar een schitterend bemoedigend verhaal over. Hij voelt het als een opdracht om het volk Israël dat als dorre beenderen her en der levenloos en doods verspreid ligt, nieuw leven in te blazen. De geest moet weer over hen komen. De hoop was vervlogen, het leven was weg, maar Gods geest zal als een levenskracht weer hoop en toekomst geven. "Zo spreekt de Heer: Ik ga mijn geest over u brengen en gij zult leven" (Ez. 37, 1-12).

Wind

Het beeld van wind en storm wordt ook gebruikt in het pinksterverhaal zelf. "Plotseling kwam er uit de hemel een gedruis alsof er een hevige wind opstak en heel het huis waar zij gezeten waren, was er vol van". De wind is ongrijpbaar, maar hij is er wel. Je kunt hem voelen. Hij gaat als het ware dwars door je heen. Hij verfrist en brengt in beweging.

Duif

De Heilige Geest wordt vaak ook voorgesteld als een duif. De duif is het teken van vrede, teken van een nieuwe boodschap. En daarbij kun je ook denken aan het verhaal van de zondvloed en de ark van Noach. Volgens dat verhaal stond de aarde helemaal onder water; een onleefbare, onheilspellende en hopeloze situatie. Maar als het water dan gaat zakken, stuurt Noach er een duif op uit die fladderend na enige tijd weer terug komt met een takje groen in zijn snavel. Teken van hoop, vrede, toekomst. De aarde lijkt weer bewoonbaar te worden. Een duif daalt neer, boodschapper van nieuw leven, nieuwe zin. Bij de doop van Jezus door Johannes in de Jordaan getuigde Johannes: "Ik heb de geest als een duif uit de hemel zien neerdalen en hij bleef op Hem rusten".

Vuur

Tenslotte is er het beeld van vuur. Vuur als warmte. Vuur dat figuurlijk in je kan branden en jezelf vol vuur maakt. Het zet je "in vuur en vlam". Mozes ontmoet God in het vuur van een doornenstruik. God gaat de Hebreëen op hun levensweg door de woestijn voor als een vuurzuil. En ook in het verhaal uit Handelingen komt het beeld van vuur voor: "Er verscheen hen iets dat op vuur geleek en dat zich, in tongen verdeeld, op ieder van hen neerzette".

* * *

Het is niet zo gemakkelijk je een concrete voorstelling te maken van de Heilige Geest en daar wat meer over te zeggen. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de bijbelse traditie voornamelijk in beelden over Gods geest spreekt. Spreken over Gods geest, de Heilige Geest, is daarom ook niet zozeer een kwestie van klare, heldere en begrijpelijke taal, maar veeleer een manier van spreken waarbij je je derde oog en je derde oor moet inschakelen. Iets ervan wordt misschien duidelijk in een versje van Toon Hermans:

*Er klinkt in mij een levenslied.
Ik kan het duidelijk horen.
Maar als ik het in woorden giet,
heeft het zijn kracht verloren.*

LITERATUUR

Jezus van Nazaret, catecheseproject van het Katechetisch Centrum Nijmegen.

Floor Maeijer, Pinksteren, in Handreiking voor Vrijwilligers in het Pastoraat, jaargang 9, 2.335 - 340.

J. Klappe, Pinksteren, in Inzet 1988-2.

Liturgisch Woordenboek.

U. Früchte, Mit der Bibel Symbole entdecken, Göttingen, 1991.

M. Lurker, Woordenboek van bijbelse beelden en symbolen, Boxtel, 1975.